

LUCEAFĂRUL

„MUZEUL NAȚIONAL” DIN SIBIU.

ANUL IV. — BUDAPEȘTA, 1 SEPTEMBRE, 1905 v. — NRUL 17.

ESTIMATI

Luceafărul

Revistă pentru literatură și artă. Anul IV. Apare de 2 ori pe lună. Publică: nuvele, schițe, poezii, cronici, dări de samă și numeroase ilustrațiuni artistice și de actualitate.

— ABONAMENT: —

EDITIA SIMPLĂ: Un an 12 cor. În România și Străinătate 15 cor. — 6 luni 6 cor. În str. 8 cor.

Pentru profei săraci, învățători și studenți: Un an 7 cor., în străinătate 12 cor.

EDITIA DE LUX: Un an 20 cor. În România 25 cor., 6 luni 10 cor., în străinătate 12 cor. 10 lei.

Ilustrate

cu

Motive românești

Seria I. Ed. II.

16 bucați . . . . . — 70 bani

48 " " " " " — 1, 80 "

96 " " " " " — 3, " "

Comandele se fac pelingă rambursare sau trimiteră înainte a banilor.

Cu ziua de 1 Iulie n. am deschis

LIBRĂRIE

de unde se pot comanda ori ce cărți românești și străine: franceze — italienești — englezești — germane ș. a. Cărți de științe și petrecere. — Gramatică pentru învățarea limbilor străine. Dicționare — Poezii și a.

Editura „Luceafărul“

A apărut:

OCT. GOGA: POEZII. —
I. AGIRBICEANU:
DELA TARĂ.
EM. MADACH:
TRAGEDIA OMULUI

Sub tipar:

A. CIURA: ICOANE.
I. CIOCIRLAN:
TRAIUL NOSTRU.
M. GORKII: NUVELE.

INVITĂRI

la baluri și concerte. — Anunțuri de logodnă și cărți de vizită. — Formulare pentru birouri și tot soiul de tipărituri în culori, acți, prefuri-curente Circulare, Vignete artistice simplu sau în mai multe culori ș. a. se execută elegant, modern și estin.

BROȘURI ȘI OPURI

Tot felul de lucrări tipografice se tipăresc cu cele mai moderne litere,

în cea mai scurtă vreme,

pe lingă prețurile cele mai moderate.

INSTITUT TIPOGRAFIC ȘI DE EDITURĂ

„LUCEAFĂRUL“

IV. Str. Molnar Nr. 10.

Admin. Str. Zöldfa 7.

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ. APARE DE DOUĂ ORI PE LUNĂ

SUB DIRECȚIA

Direcție: ALEXANDRU CIURA, OCTAVIAN GOGA și OCTAVIAN C. ZĂSLĂUATU.

ORICE REPRODUCERE OPRITĂ.

22 OCT 2019

RUGĂCIUNE.

Rătăcitor' cu ochii tulburi,
 Cu trupul istovit de cale,
 Eū cad nepulincios, stăpine,
 În fața strălucirii tale.
 În drum mi se deslac prăpăstii
 Și'n negură se 'mbracă zarea,
 Eū în genunchi spre tine caul:
 Stăpine-orindue-mi cărarea!

În pieptul zbuciumat de doruri
 Eū simt ispitele cum sapă,
 Cum vor să-mi tulbure izvorul
 Din care sufletul s'adapă.
 Din valul lumii lor mă zmulge
 Și cu povața ta 'nțeleaptă
 În veci spre cei rămași în urmă,
 Stăpine, văzul meu îndreaptă,

Desleagă minții mele taina
 Și legea farmecelor firii,
 Sădește 'n brațul meu, stăpine,
 Tăria urii și-a iubirii,
 Dă-mi cîntecul și dă-mi lumina
 Și zvonul firii 'ndrăgostite
 Dă-î raza soarelui de vară
 Pleoapei mele ostenite.

Alongă patimile mele,
 Pei veci strigarea lor o fringe
 Și de durerea altor inimi
 Învață-mă stăpine-a plinge,
 Nu rostul meu, de-apururi pradă
 Ursitei maștere și rele,
 Ci jalea unei lumi stăpine
 Să plîngă 'n lacrimile mele.

Dă-mi tot amarul, loată truda,
 Altor patimi fără leacuri,
 Dă-mi viitorul în care urlă
 Și gem robiile de veacuri,
 — Demult plîng umiliții 'n umbră,
 Cu umeri girbovi de povară...
 Durerea lor infricoșată
 În inimă, tu mi-o coboară.

În suflet samănă-mi furtună
 Să-l simt în malca-î cum se zbate,
 Cum tot amarul se revarsă
 Pe strunele iniorate
 Și cum supt bolta lui aprinsă,
 În smalt de fulgere albastre
 Închiagă-și glasul de aramă:
 Cîntarea pătimirii noastre.

Octavian Goga.

SERBĂRILE DIN SIBIIU.

I.

Serbările împreunate cu inaugurarea *Muzeului Național* din Sibiiu vor fi o amintire scumpă și sfântă pentru cei ce au avut parte de fericirea să le vadă. Mulți ani își vor odihni zilele în împărăția vecinicieii, pînă cînd Românilor din Ungaria le va fi dat să mai scrie în cărticica culturii lor pagini așa de frumoase și așa de bogate în fapte.

Vechea cetate săsească — mine, poate, noua cetate românească — întrunise în sînul ei pe cei mai de samă dela noi și din Regat. Dorul unei înfrățiri sincere, sub flamura albă a culturii, a chemat obștea lamurii noastre cărturărești acolo, unde, inghenunchiați înaintea altorului zidit culturii, într'un gînd, pot înălța rugăciuni de milostivire Celui ce toate le știe și toate le poate... Și-ar fi fost bine ca alături de vlădicii celor 2 biserici, de sftinicii înțeleptului Craiu Carol, de apostofii luminați ai învățăturii, de propovăduitorii zmeriți ai legii creștine și de alți aleși ai neamului nostru, să-și fi împreunat palmele aspre, la rugă, și țaranul, căruia avem să-i mulțumim multe din harurile cu cari astăzi ne mindrim. Simfonia serbătorii astfel era desăvirșită. O serbare poporală, alături de cele multe ale „inteligenții“, a fost o lacună simțitoare în *decada* dela Sibiiu.

În 6/19 August, ziua Schimbării la față, Sibiiul se prefăcuse, ca prin minune, într'un oraș românesc. Stradele, parcurile și locurile publice gemeau de lume românească. Lungimea Bretterului o măsurau fețe ntunecate, cu pieptul ferecat în bande ori țintuit cu cocarde tricolore: erau *luptătorii* din țară, intrați proaspeți prin strimtoarea Ciineni, pe cari nu-i întimpinase nici urale, nici discursuri festive, nici tărăboiuri naționale... nimic, nimic... Printre ei zăriați figuri venerabile și serioase de preoți dela noi, ascultîndu-le graiul pripit de indignare; pe bănci cîteva țarance costumate și studenți din Bucovina, cu chipiuri roșii, intrate adînc pe ceafă; ici și colo grupuri de oameni marcanți cu figuri străine, așteptînd în liniște; prin parc,

funcționarii grăbiți ai comitetului aranjator, cu priviri semețe și îngrijorate... La răspintia drumurilor: gazetari aprinși de minie, critici profesioniști, cu zimbetul veciniceii nemulțămiri pe buze, dumicați în bucățele pe vrăjmașii lor de principii... Pe strade undulați, tăcuți, în direcția celor două biserici, credințioși cucernici... Serviciul divin l-au celebrat venerabili vlădici, cu asistențe demne de ziua solemnă.

La orele zece de dimineată puhoiul de lume, purificat de tămia și glasul rugăciunii, se îndreaptă înspre „*Muzeul Asociațiunii*“, clădit într'un loc de frunte al orașului, cu fațada cătră un parc cu sălci, în dos avînd o curtă largă, formată de casele Asociațiunii: casa de chirie și școala de fetițe. Mulțimea examinează cu deamănuntul clădirea muzeului, ridicată pe cheltuiala obștei românești. În lucrările arhitecților străini caută înzadar defecte, casa e impozantă, frumoasă și de-o rigiditate ce stă bine unui muzeu. Intrînd în atriu luxuos, atrag luarea aminte cele două lespezi de marmoră, în dreapta și în stînga, pe cari, spre vecinică aducere aminte, sînt săpate, în aur, numele binefăcătorilor membrii fundatori ai muzeului.

Sala festivă, încăpătoare și cu gust decorată, înșesată de lume. În staluri figura blindă și bună a arhierelui bisericii ortodoxe, oameni de toate virstele și de toate rangurile, în galerie o podoabă aleasă de ochi frumoși, îndreptîndu-se spre scena din față, cu figurile felurite ale comitetului și cu pindașii serioși a evenimentelor zilei. Tăcere. Președintele, dl Iosif Șt. Șuluțiu, un octogenar cu plete crețe argintate, foarte simpatic și vioiu, citește, cu glas liniștit, cuvîntarea de deschidere, în care a urmat „înțeleptul sftat“ al istoricului Guizot: „A judeca omenimea cu asprime și a o iubi ferbinte; a-i cunoaște răul, dorindu-i vindecarea, este sublimul principiu al evangheliei“. A și fost foarte aspru, dojenind publicul pentru indiferențismul lui față de marile probleme culturale ale „Asociațiunii“, dar blind și iertător în cu-

vintele de apărare ale comitetului, ce stă în fruntea ei.

După citirea listei delegaților trimiși, în număr necomplet, din partea despărțămintelor, ar fi urmat raportul general al comitetului către adunarea generală. Fiind tipărit în „Transilvania”, — s'a trecut la ordinea zilei. Noi însă ne vom opri un moment asupra lui, pentru ca să vedem roada unui an, să accentuăm ideile și faptele nouă, prin cari a luat avânt „Asociațiunea”.

Raportul general menționează trei momente mai importante cari, pe lângă altele mai secundare, învederează progresul realizat de Asociațiune, și anume: a) Muzeul istoric și etnografic, b) expoziția etnografică și istorică culturală, c) activitatea pronunțată a despărțămintelor.

Primele două puncte sînt într'adevăr momente epocale în viața instituțiunii noastre culturale. Marea lor însemnătate pentru dezvoltarea noastră culturală se va putea aprecia, în viitorul apropiat, dacă cei chemați vor ști cari sînt cărările drepte pe cari au să umble. Ultimul punct e mai mult iluzoric și nu poate sta nici alături nici la sfîrșitul celorlalte două.

Membrii în despărțăminte au crescut la număr, unele din ele au fost „reactivate” prin cite-o vizită a d-lor secretari, prelegerile populare au fost mai dese și bibliotecile populare s'au răspîndit mai bine — dar dela toate aceste pînă la o reală activitate a lor e o distanță mare, care, după a noastră părere, nu se va putea realiza numai cînd despărțămintele vor avea o independență materială mai mare și cînd centrul va aduce sacrificii morale și intelectuale împor, tante pentru deșteptarea lor. Atunci cînd despărțămintele vor putea fi niște cîntoane culturale organizate temeinic materialicește și cînd centrul le va putea da hrana intelectuală necesară și va premerge cu exemple bune, atunci se va putea vorbi, nu de o reactivare ci de *activarea* lor. Însuși raportul consideră acest al treilea

punct ca rezultate sporadice și ca un „început de mișcare culturală”, fapte cari există și pînă acuma. Ideia cu conferențiarii ambulanti și mai ales căutarea mijloacelor pentru a spori numărul membrilor ajutători e nimerită. Colindarea prin toate părțile a unor conferențieri pricepuți, cari să știe alege și expune subiectele, cari interesează pe popor, ar aduce un seceriș frumos de membrii ajutători.

Asociațiunea atît în rapoartele generale cit și în cele speciale se plînge de indiferentismul publicului. Chiar și discursul de deschidere al d-lui președinte probezește, în termeni severi, publicul pentru această boală. Sub scutul pomposului palat apără din răspuțeri Asociațiunea, înșirînd cifre peste cifre de indolenți. Erau constatări triste și adevărate, cari, însă, nu pot servi de pavază dreaptă neactivității Asociațiunii. Ne punem mina pe piept și cu convenita zmere-

Vestibulul.

nie ne întrebăm : Ce dă în realitate Asociațiunea publicului ; față de care fapte concrete ale ei e indiferent acel public românesc, care a ascultat cu atita cuviință reproșurile ce i se aruncau în față ? Dela Asociațiune primim, tot la două luni, revista „Transilvania” și, ceva mai rar, câte-o broșură din „Biblioteca populară”. Și-atîi! Prima publicație e chemată să serviască drept hrană sufletească clasei culte, iar a doua poporului. Oricine a avut în mîna aceste două roade anuale ale Asociațiunii, va înțelege ușor justa indiferență care an de an se încrestează finguitor în rapoartele generale ale comitetului central.

Credem că aceluși public, care a ridicat splendidele clădiri delîngă parcul orașului Sibiiu, și catedrala, cu cele două turnuri strigătoare la cer, care într'un timp așa de scurt, a furnizat bogatul material pentru minunata expoziție, aceluși public, care s'a prezentat, cu toată sârăcia și bogăția lui, în număr așa de impunător la serbările inaugurării muzeului și care în această țară se susține, că neam, din propriile lui puteri, nu i se poate reproșa, fără a-i face o mare nedreptate, păcatul indiferenței. Cauza că lumea românească nu sprijinește înalta noastră instituțiune, în o măsură mai intențivă, nu e de-a se căuta decît în sinul Asociațiunii, mai ales în felul ei de a-și înțelege misiunea. Sintem siguri, bazîndu-ne pe propria noastră experiență — c'atunci, cînd Asociațiunea va arăta publicului o activitate culturală reală, va dovedi, că înțelege și poate satisface trebuințele intelectuale ale obștei cărturărești și țărănești, într'un timp mult mai scurt de cum s'ar crede, va grupa în jurul ei toată suflarea românească. Să nu se uite, că sprijinul publicului nu se cerșește ci se cucerește. Le spunem aceste împotriva principiului „ut videatur aliquid fecisse”.

Înzadar căutăm o activitate și la secțiunile științifice-literare. Raportul dlui prim-secretar, cătră ședința plenară, ne spune că „noua noastră in-

stituțiune științifică-literară nu a putut realiza rezultate de o însemnătate mai mare și de valoare superioară pentru înaintarea intereselor culturale ale poporului nostru”. E foarte clar și adevărat spus, căci citind, în parte, rapoartele tuturor secțiunilor nu ne întîlnim decît cu „planuri de acțiune”, cu intențiuni bune, cu hotărîri categorice de a face ceva, dar fapte împlinite se pot pescui prea puține. Din aceste rapoarte ale secțiunilor remarcăm totuși câteva hotărîri mai importante. Secțiunea literară și-a luat angajamentul să publice succesiv, în „Biblioteca Asociațiunii”, biografiile bărbaților noștri mai di-

Sala festivă.

stînși din trecut, astfel scrise „încît din ele să iasă la evidență caracterul persoanelor, despre care tratează, împrejurările sub care au lucrat aceste persoane și influența, ce au avut-o ele asupra contemporanilor și asupra generațiunilor următoare”. Tot această secțiune aprobă în principiu înființarea unui „Muzeu al limbii române”, proiectat de dl dr. Iosif Popovici, do-

cent de limba română la universitatea din Budapesta. Secțiunea istorică *nu* nădăjduiește „după toate probabilitățile“, să apară în curînd proiectatul dicționar toponimistic al Transilvaniei.

Această secțiune, lipsindu-i membrii activi, n'are nici macar reglementarul „plan de acțiune“. Poate i s'ar da un puls de viață, primind în cadrele ei propunerea dlui dr. Amos Frîncu, de a se înființa o secțiune de drept și de științe de stat. Din activitatea și planurile celorlalte secțiuni, amintim prelegerile populare, ținute de secția științifică: „Cartea tinerimii adulte“,

solemn că vor colabora regulat la revista „Transilvania“, redactată de dl prim-secretar, care, recunoscîndu-și nedestoinicia în agendele *Mariei*, ar putea ceda altuia greaua sarcină de director al unei reviste științifice-literare.

În ședința a doua, adunarea n'a auzit nimic nou, decît bizara idee de-a se face un dicționar maghiaro-român și româno-maghiar, fiindcă cărturarii neamului nostru nu mai înțeleg limba scriitorilor noștri. Trebuința unui asemenea dicționar se simțește, dar Asociațiunea deocamdată e chemată să rezolve alte probleme mai importante, decît cele lexicografice. Momentul mai important al ședinței a doua e alegerea de vicepreședinte în persoana dlui Andrei Bărsean, căruia i-am rezarvat un articol special.

Aceste sînt ideile și rezultatele activității de-un an a Asociațiunii. Intențiunile bune cu cari ne înfilnim la fiecare pas, vor aduce cu timpul alte rezultate mai răspiccate și mai bogate în fapte reale, dacă oamenii puși în frunte vor fi mai în curat cu cărările pe cari au să meargă.

Oct. C. Tăslăuanu.

—||O||—

TOAMNĂ.

*Cum trece vîntul toamnei prin veștedele foie
Trec clipele iubirii grăbite peste noi...
Tot mai străin și singur mi-e dorul plîngător
Și frunzelor asemeni cal visele și mor...
Nădejdea își întinde aripile de drum
Și jalea-și cernă 'n urmă dulosul et parfum.*

*Un cuib pustiu și jalnic mi-e sufletul sărman,
Din care pleacă paseri pe fiecare an,
Dar paseri călătoare la cuibul lor revin...
Rămîne al meu suflet mai trist și mai străin
Învăluit în haina amarelor dureri,
Bogat în suferințe, sărac în mingăeri.*

*La vatra amintirii găsesc abia un scut
Tot răscolind cenușa norocului pierdut,
O licărire rece de 'ndepărtată stea
Își varsă mingăierea 'n suferința mea,
Da licărirea moare pe vatra fără foc...
Iubirea mea se stînge cu dînsa la un loc.*

A. Seea.

Scena.

înființarea internatului de băeți din Sibiiu, plănuită de secțiunea școlară; înființarea școlilor economice de repetițiune, cari, deși au votată suma de 2000 cor., din cauza multor piedeci și greutăți, sînt aminate din partea secțiunii economice.

Pelîngă aceste, membrii secțiunilor fac vot

ANDREIŢ BĂRSEANU.

— Noul vicepreşedinte al Asociaţiunii. —

Adunarea generală a Asociaţiunii, care în a doua şedinţă a sa la propunerea învăţatului canonic din Blaj, Reverendissimul părinte Dr. Augustin Bunea a proclamat, între aplauzele nesfârşite ale tuturor celor de faţă, de vicepreşedinte al ei pe neobositul profesor dela Braşov AndreiŢ Bărseanu, a interpretat, cu acest prilej — poate ca nici cînd pînă acum — votul unanim al întregii obşte româneşti. Cuvine-se ca bărbatul idealist şi luminat, a cărui pricepere în ale luptelor culturale nu e întrecută decît poate de dragostea lui neţărmurită pentru neamul românesc, — să ocupe un loc de frunte în sinul instituţiunii, care e chemată să obliască calea propăşirii noastre culturale.

A. Bărseanu, n. 1858 în Dîrstele Braşovului, a cercetat gimnaziul românesc din Braşov şi facultatea filozofică în Viena şi în Mînchen. Din toamna a. 1881. funcţionează ca profesor (L. română, Istorie şi Geografie.) la şcolaele medii rom. din Braşov (mai întîi la gimnaziu şi din 1889) la şcoala comercială). Din 1899 e directorul desp. I (Braşov) al Asociaţiunii şi din 1902 membru coresp. al Academiei Române.

Dintre lucrările lui pomenim: Ca student universitar a terminat manualul de Istorie de Pütz-Meşotă. În 1885 a publicat în colaborare cu Dr. I. Ularnik colecţiunea: „Doine şi strigături din Ardeal“. Mai tîrziu „Cincizeci de colinde“ adunate prin şcolarii din Braşov şi colecţia de anecdote populare: „Din traista lui Moş Stoica“. A scris şi versuri, pe care le-a publicat în „Familia“, foiletonul „Gazetei Transilvaniei“ şi Conv. literare“. În 1887/8 a redactat împreună cu răposatul I. Popoa foaia „Şcoala şi Familia“. Ca dascăl a publicat cîteva tractate literare şi pedagogice în Anuarele gimnaziului din Braşov (astfel în 1886 „Cîteva observări cu privire la propunerea studiului Istoriei“, în 1891 un discurs comemorativ despre V. Alexandri şi 1898 despre Ion Lăpădatu). La însărci-

narea corpului profesoral şi a Eforiei şcolare, în 1902 a publicat „Istoria şcolaelor centrale române gr. or. din Braşov“, care cu doi ani mai 'nainte impliniseră o jumătate de veac din viaţa lor. Lucrarea aceasta a fost premiata de Academia română cu o parte din premiul Adamachi. Premiul acesta l-a destinat ca fond de premii pentru studenţii eminenţi. — Ca director al desp. I al Asociaţiunii a ţinut mai multe discursuri ocazionale, dintre care cel din 1898, „Învăţăminte din viaţa Metropolitului AndreiŢ Şaguna“, s'a publicat şi în broşură separată. În fine, ca membru al secţiunilor literare-ştiinţifice ale „Asoc.“ a scris în 1901 un raport-proiect despre biblioteca de popularizare a „Asociaţiunii“, raport primit de secţiuni şi publicat în „Transilvania“ din acelaşi an.

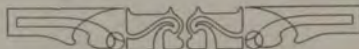
Om inzebrat cu un gust estetic foarte fin şi cu o cultură literară vastă, a scris însuşi mai multe poezii. Scrie şi vorbeşte cea mai frumoasă limbă la noi, din generaţia sa, — calităţi care îl fac un excelent dascăl de limba română, care, ca unul din profesorii-stîlpi ai gimnaziului din Braşov, a avut o influenţă fericită asupra generaţiilor de şcolari, eşite de sub mina lui.

Felicităm Asociaţiunea pentru sprijinul mare, ce şi l-a cîştigat în talentele şi vederile largi ale noului ei vicepreşedinte, şi avemă mulţumim cu toţii dlui Bărseanu că fără a fi căutat cîndva onoruri şi distincţii, a cedat dorinţei generale, primind onoarea această binemeritată. Sperăm că va reuşi să introducă la Asociaţiune un nou curent mai viguros şi mai larg, dînd intrare convenită şi literaturii surghiunite de cei nechemaţi. În numele întregii obşte româneşti doritoare de înaintare, cu dragoste şi mulţumire sufletească, îl salutăm în scaunul de vicepreşedinte al Asociaţiunii noastre, în fruntea căreia, îndemnînd şi pe alţii la muncă, va putea inaugura o nouă eră binefăcătoare în interesul întregii noastre mişcări culturale.

*

AndreiŢ Bărseanu.

Scrisori Romane.

II.

Roma, 2 15 Iulie 1905.

Domnul meu,

Este totdeauna o mare fericire de a trăi, dar este și o mai mare fericire de a trăi pe vremuri bune.

După cite înțeleg, Domniele-Voastre, cei dela „Luceafărul“, sînteți cu toții tineri; vă închipuiți, că sînteți trimiși de Domnul pe pămînt pentru fericirea neamului; v'ați născut într'o țară originală și într'un timp de admirabilă evoluțiune artistică; aveți alături un popor (pe noi cei din Regat) care vă dă toate pildele și toate icoanele, bune și rele, frumoase și pocite, — prin urmare trăiți pe vremuri bune.

În aceste împrejurări, eu socotesc că aveți o mare răspundere: aceea, de a nu lăsa să străbată în gustul publicului transilvănean apucături nesăbuite, mitocăni, ce trec drept însușiri epice, dulcегării femești ce trec drept lirizm, o limbă românească slută, ce trece drept limbă românească originală, și așa mai departe.

Și dacă imi dați voie și nu vă temeți de a umbla cu mine prin lume, o să vă însoțesc prietenește pe dealuri, de unde zărea se vede limpede.

*

Principiile estetice și morale sînt statornice.

Viața e o luptă nesfîrșită între convingerile noastre abstracte și întîmplările concrete ale existenței. Propozițiunea etică că binele individual este și binele universal, nu e totdeauna adevărată, și e destul să nu fie adevărată o singură dată, pentru ca valoarea ei de postulat să dispară.

În estetică, toate legile sînt fugare și trecătoare, pentru că sînt axiome care exprimă armonii intime, mai întotdeauna individuale și adesea nelogice: două colori se potrivesc pentru aceleași cuvinte pentru cari pepenel galben e bun cu sare sau cu zahăr.

Dar dacă dela Platon pînă la Schopenhauer principiile morale și estetice sînt nestatornice, nu mai puțin omenirea va ceti, pururi fermecată, pe *Fedon* și pe *Fileb*, *Lumea ca voință și reprezentațiune*, pentru că, dacă toate zistemele filozofice trec, arta rămîne. Rămîne farmecul înfinit al *dialogurilor* lui Platon, fluiditatea cu care vorbește Diotima din Mantinea; rămîne admirabila insinuare, cu care Schopenhauer pătrunde în toate gîndurile istețe; rămîne acel ceva, fugar ca timpul, nestatornic ca amorul, care nu se poate defini și codifica, și căruia omenirea îi datorește toate epocile sale mari: arta și talentul.

Mi-ar fi așa de ușor să vă dau dovezi din istorie, începînd din vremile cele mai depărtate, pînă în zilele noastre. Nu vreați însă să străbat în sufletele D-voastre pe calea argumentelor istorice, ci ași dori să mă strecor acolo prin înrudirea ascunsă a unei intuițiuni comune. Nu mai departe decît acum o săptămînă m'am încredințat odată mai mult de acest adevăr, călătorind prin Umbria și oprindu-mă la Assisi, patria și sanctuarul aceluî călugăr artist, care a făcut atita vilvă în lume, dar dela care timpul nu a respectat decît două lucruri, amîndouă produsul talentului și al artei: biserica din Assisi și *Scrisorile* lui San Francesco. Același lucru l-ași putea spune, cu mai multă putere, de încintătoarea Perugia, așezată în apropierea lacului Trasimen. Pentru cine are amintiri istorice limpezi, numele acesta dă fiori: aicea Annibal a zdrobit armata lui Flaminiu. Iată Passignano, iată Borghetto; colo, sus, Tuoro; dincoace apa albastră. Din toate părțile se ivesc dușmanii! Africani, Spaniolii, Balearii, cavalerii Numizi se aruncă asupra legioanelor, asupra acestuî zid de piepturi, care de atitea ori zdrobise pe alții, le stringe între lac și munții Galandro, le îndoaie, le doboară și le strivește. Un măcel înfricoșat a umplut apa de stîrvuri. Atît de mare a fost groața și durerea Romanilor, încit, cu 200 de ani mai tîrziu, Titu-Liviu nu poate vorbi de lacul Trasimen decît cu solemnitate, ca de-o nenorocire națională. Și cu toate astea, timpul nu a respectat nimic pe lacul Trasimen din strădania acestor două popoare, pecind *Decadele* lui Titu-Liviu au ajuns pînă la noi, cu eleganța și nobleța stilului lor.

Și, din potrivă, Perugia nu a jucat în istorie decît un rol șters și localnic, cu condottierul său Braccio Fortebraccio de Montone (un nume cit o țară întregă!). Cu toate astea, Perugia e faimoasă și încintătoare. E faimoasă, pentru că este patria (cel puțin de adopțiune) alui Pietro Vannucci. E încintătoare, pentru că are incomparabilul său palat comunal din 1281; pentru că are o pleiadă de pictori admirabili, premergători ai lui Rafael, pe marele Fiorenzo di Lorenzo, pe Ben. Buonfigli, Gentile da Fabriano; pentru că are neprețuitele opere ale lui Beato Angelico, poetul sfinților.

E o adevărată primejdie, cînd intri în lumea artelor medievale: nu poți să te mai desfaci de farmecul ei!

Și cite alte dovezi istorice, din cele mai depărtate timpuri ale omenirii, pînă eri și astăzi!

Dar, încă odată, nu vreați să străbat în su-

fletele Românilor de peste munți pe calea istoriei. Eu știu că e destul să le vorbești lor despre Traian și de Latini, ca să îți faci prieteni pe toți. Dar coarda asta trebuie lăsată în pace, atît pentru că poate să vie vremea vreodată s'o punem la arc iar nu la liră, cît și pentru că uneori patriotismul face să treacă drept frumos ceea ce e urît și drept urît ceea ce nu ne convine.

Mă îndreptez cu credință cătră femeile transilvănene, cătră acelea suflete curate, în care rasa noastră și-a păstrat toate calitățile de voință moștenite dela Romani și toate însușirile idealiste rămase dela Daci, și vreau să le vorbesc despre *frumos*, despre cel literar mai cu samă, și, pe cît s'o putea mai mult, de frumosul literar românesc.

Negreșit, cine zice *frumos literar*, zice numai decît limbă.

Și iată îndată marea întrebare: care limbă românească este mai frumoasă? Limba cărturarilor? limba poporului? sau și una și alta, după cum sînt întrebuintate? Avem noi o limbă clasică?

Nu se poate răspunde cu hotărîre decît la cea din urmă întrebare: da, avem, sau, mai bine, sîntem pe cale de a ne forma o limbă elastică.

La celelalte întrebări, răspunsul se condiționează de atite stări estetice, încît nu mai este un răspuns direct, relativ la frumseța limbii, ci la frumseța creațiunii artistice.

Iată, în fine, pusă chestiunea așa precum trebuie: creațiunea artistică. Ce este o *creațiune artistică*?

S'ar putea răspunde cu Platon prin trei vorbe cabalistice: *Kalloni, Moira și Eilethya*, sau, pe românește, *generare în frumos*. Ar trebui însă să vorbiască Diotima din Mantinea, cu fluiditatea graiului ei, pentru a expune conceptul platonician în toată grația lui antică.

Se pote răspunde cu îndrăzneală și glas modern: creațiunea artistică este *emotivarea lumii*, cu alte cuvinte trecerea universului prin organismul nervos al unor anume indivizi, ale căror senzațiuni se reproduc în mod atît de fericit și de personal, încît universul rece se încălzește dela ele.

Și fiindcă e vorba de frumos literar românesc și de limbă românească, să luăm cîteva exemple românești.

Proza noastră, ca toate prozele, fiind statică și dinamică, își are îndoiții săi reprezentanți, cea statică, adică cea descriptivă, pe povestitori, pe ziaristi, pe critici și pe istorici, și în această parte este ea pe cale de a deveni clasică, cu autori ca Bălcescu, Odobescu și în fruntea tuturor Maiorescu; cea dinamică, pe romaniști, pe comediografi și pe romancierii.

Să lăsăm deocamdată la o parte pe cea dinții, și să ne ocupăm de cea de-a două, luînd

cîteva exemple, fără gînd de-a atinge sau răni pe nimeni. Să luăm pe cei mai buni: pe Creangă, pe Ion Popovici-Bănățeanul, pe Caragiali, pe M. Sadoveanu, pe Constantin Sandu-Aldea.

Despre limba celui d'întîi, toată lumea zicea pînă mai eri, că e cea mai frumoasă (pentru Dniî Chendi și Iosif, autorul este chiar „congenial” cu Alexandri și Eminescu), din cite s'a'u scris și se vor scrie vreodată; și toată lumea se înșela, după cum se înșală într'o mulțime de judecăți asupra literaturii noastre. Nu limba lui Creangă este frumoasă, ci *creațiunile lui artistice sînt desăvîrșite*. Băiatul lonică, satul Humulești, moș Chiorpec ciubotarul, Popa Duhu, popa Oștobanu, toate glumele și toate nimicurile trec prin organismul nervos al lui Creangă și se reproduc în imaginație în așa chip, încît se încălzește și se înfrumusețează din puterea lui creatoare.

Este o novelă a lui Guy de Maupassant „La Maison Tellier”, al cărui subiect e atît de netrebnic, atît de nefolositor immoral, încît nu îi se pare cu puțință să se fi scris ceva pe el. Și cu toate astea, „La Maison Tellier” este un capod'operă al literaturii franceze.

Într'o creațiune de artă, totul e cu puțință și totul e frumos, dacă viața lumii dinafară e turnată prin emotivitatea noastră.

Ar putea oamenii lui Creangă să vorbiască cum ar voi, că tot ne-ar interesa, fiindcă sînt adevărate creațiuni de artă.

Dar să nu luăm efectul drept cauză: nu sînt creațiunile adevărate, fiindcă limba lui Creangă e frumoasă, ci din potrivă, limba pare frumoasă, fiindcă creațiunea e adevărată.

De fapt, limba lui Creangă este o limbă dialectală, care ne depărtează de ținta noastră a tuturor: unificarea graiului literar. Editorii săi din 1902, pentru a înlesni înțelegerea desăvîrșită a felului vorbeii sale, sînt siliți să pună la sfîrșit un talmaciū. Și găsim aci 276 de cuvinte traduse pe românește, — ceea ce e enorm!

Același lucru se poate zice, cu mai multă dreptate, despre Ion Popovici-Bănățeanul. La acest om de talent, impresiunea rea, produsă de limbă, covîrșește aproape frumseța creațiunii.

Vezi că, la Popovici-Bănățeanul, intervine elementul liric, care lipsește cu desăvîrșire la Creangă, unde numai o adiere de înduioșare trece, cînd mamă-sa îl iartă de prostiele dela scîldat și-i dă să mîninge.

Acî vine greaua întrebare ce se pune întregii noastre literaturi și care îndreptățește paginile acestea adresate femeilor transilvănene: cum de nu avem noi un roman, o lucrare propriu zis de artă, al cărui miez să fie iubirea? Germanii au pe *Werther*, Francezii pe *Paul et Virginie*, Italianii pe *Dottor Antonio*.

Cetitorii înțeleg că nu ne putem pierde vremea, ocupându-ne cu fleacuri, cu novelele histerice ale generațiunii noastre, sau cu nevinovatele plâzmuiri ale generațiunii trecute, ca bunăoară *Fulga* sau *Elena*. Acestea nu sînt creațiuni de artă, ci hîrtie tipărită.

E oare cu puțință, ca, în ordinea emoțiunilor artistice, să sărim dela Creangă la Eminescu, dela *Chiorpec* și *Oșlobanu* la *Luceafăr*? Fiindcă (și aici stă diferențierea între oamenii de gust și între vulg), sufletele noastre au stări de sensibilitate emoțională de diferite grade. Nu același fel de emoțiune artistică o produce cetirea unei pagini din *Amintiri*, — fie chiar cea mai frumoasă — și cetirea strofei

Țirzie toamnă e acum,
Se scutur frunzele pe drum
Și lanurile sînt pustii. . .
De ce nu-mi vii!

S'ar zice că în literatura noastră, toți prozatorii de talent au fost stăpîniți de două sentimente: ridiculul și patriotizmul, care au dat naștere la lucrări satirice și la încercări epice de valoare. Creangă ride dela început pînă la sfîrșit, Caragiali ride, Sadoveanu își ridică paloșul (cu o adevărată mișcare de artist, ce e drept).

Dar, bine, în viață, nu sînt și oamenii care iubesc, nu sînt sentimente morale, intelectuale și estetice, altele decît ironia? Românii nu au și ei, ca toate popoarele, inimă, nu au familie, nu au ambițiune, nu au orgoliu; nu se naște, nu se însoară și nu mor, decît pentru dl S. Fl. Marian, membru al Academiei române?

Desigur că da. Se vede însă că romanul de actualitate e greu de scris. E greu de împinzuit oameni adevărați, ale căror legături sufletești să ne intereseze, ale căror mișcări să fie logice. Cu toate astea s'ar zice că printre tinerii noștri scriitorii, domnii Sadoveanu și Sandu-Aldea¹ ar avea dreptul să îndrăzniască orice. Structura lor sufletească, limba, cultura modernă, sensul adevăratei orientațiuni artistice, fac din acești tineri două temperamente nouă.

Și totuși, nici unul nici altul n'au încercat povestea amorului.

Eu socotesc că toți autorii noștri de valoare se lovesc de o greutate tehnică, în reprezentarea vieții românești ideale, care formează tocmai miezul scrisorii mele de astăzi: limba.

Cum vorbesc Românii care se iubesc?

Cine știe! . . .

Țăranii vorbesc rar și cu măsură, — cel puțin la noi (fiindcă s'ar părea, după dl Slavici, că prin părțile Aradului vorbesc altfel); tirgoveții vorbesc mai mult, dar sînt mitocani și de-

vin subiecte pentru dl Caragiali; oamenii bine crescuți (sau cei ce se cred astfel) vorbesc în alte limbi, și obligă pe dl Petrașcu să scrie romanul său Marin Gelea jumătate în românește și jumătate în franțuzește.

Și răul este că nu știm care este graiul „estetic” al iubirii nici la ceilalți Români.

Novela lui Popovici-Bănățeanul „În lume” are o notă lirică sinceră, care, cu toată grozăvia limbei, străbate pînă la noi. Parcă, în adevăr, Sandu și Ana se iubesc. Dar în ce piclă de neputință sufletească trăiesc sărmanii! . . . Ei au oarecum respect de sinceritatea emoțiunilor lor și își lasă impresia că se rușinează să-și dea drumul gîndurilor într'o împrumutare de limbă săseasco-ungurească, așa de fundamental despărțită de felul gîndirii noastre. Fiindcă nu e vorba aci de cuvinte dialectale sau germanizme, luate de ucenicii români dela stăpîniții lor străini, ci e vorba de întreaga mecanică a limbei, de palpitarea geniului înțelegerii, care face că doi oameni necunoscuți se găsec deodată prieteni, fiindcă se pricep unul pe altul, cași cum și-ar fi dat pe față taine sufletești.

Iată o pagină luată, la împlinire, din novela lui Popovici-Bănățeanul:

Cum resar seara pe cer stelele așa se iviau pe toate strădele, fetițe cu „Pomul”, băieți cu „Steaua”, cu „Craii” ori cu „Vilteemul” și lețiorandrii cu „Colinda” sau cu „Turca”. Și în această mișcare vie, în zgomotul acesta plăcut, în cîntările duios trăgănite și în colindele frumoase, întreg orașul se învalua într'un aer sfînt și tot omul își uita necazurile vieții și parcă se simțea în prea mărirea lui Dumnezeu.

Pe cînd însă maistor Dinu asculta „colindatorii” dela fereastră și primia în casă „Craii”, peste drum în lucrătoare, Sandu era singur. Celelalte calle nici la cină nu fuseser. Dimpreună cu alții s'au infundat într'un birt ca să petreacă acolo noaptea nașterii Domnului.

Aprinsese un muc de luminare și p'un scănel Sandu ședea lingă gura cuptorului de sub cazan.

Rar picurau de pe vase stropi pe ramă și cădere lor suna lung în liniștea lucrătorii. Zgomotul de afară se frîngea surd în ferestre și-l arunca pe Sandu cu mintea înapoi. Și așa, dint'odată începu să-și colinde:

Nu te poți apropia
La trei mile de pămînt
Unde naște fiul sfînt;

Nu e nimic în pagina asta care să bată la ochi. Și cu toate astea, pentru noi, Românii din Regat, e, toată, falsă, cu acest înțeles că pare gîndită de un străin, care s'ar fi luptat să-i dea o învîrtitură cit mai românească.

Apoi, ceva mai departe, tinerii sînt aduși de puterea dragostei lor față 'n față:

„Bunătațea și duioșia cu care el grăise îi cuprinsese sufletul atît de nu știu cum, încît își rezemă capul pe pieptul lui, murmurînd ca în vis: „tu Sandule tu”.

Tu, Sandule, tu!!

¹ Dl Sandu-Aldea este autorul unei novele *Murgul*, („Luceafărul” 1905, nrul 2) care urmează să fie trecută printre cele mai bune ale literaturii noastre.

Ei, vezi, doamnă Prototropresbiteră, asta ai dta de făcut: 1°) să nu lași fata să se întâlnească cu Sandu; 2°) dacă s'o 'ntîlni, și fata o fi de curînd venită dela Viena, să-i zică: „Aber du, Sander!“; dac'o fi venită mai de mult, să-i zică „Ah, Sandule!“ sau „Mă, Sandule, mă!“; — dar cu nici un preț să nu zică „Tu, Sandule, tū“.

Diotima din Mantinea, care era pricepută în treburi de astea, n'ar fi vorbit așa.

Poate vom vedea în curînd pentru ce.

Đuiliū Zamfirescu.

CÎNTECE.

I.

*Mă tem să-ți trec pe sub ferestre
Să 'ngîn un cîntec înzadar,
Căci știu că lacrimile tale
Se vor porni să curgă iar.*

*Și iar te-o prinde dor de mine,
Mireasa mea din alte vremi,
Și, roabă dorului, cerca-vei
Din noū aproape să mă chemi.*

*Iar eū, ca și odinioară,
Doar sūfletul îl am și-acum...
Și-afar' de suflet n'am nimica,
Decît toiagul meu de drum.*

II.

*Raze palide de lună
Se resfață pe pereți
Și 'ntr'un colț ursita-mi toarce
Firul tristei mele vieți.*

*O, de citeori cu lacrimi
Nu i-am spus, încet, în gînd:
— Fi mai harnică, ursită,
Și sfîrșește mai curînd!*

Zaharie Bărsanu.

ĐRAGOSTE VECHE.

În toată ziua, dela cincî la șapte, îl puteai întîlni la crîșma mîrgineanului, într'o chilie anume pentru oaspeți aleși. Sta cu un cot răzimat de masă, cu țigara stînsă în mîna stîngă, cu jumătatea de vin înaintea lui. Părea foarte cufundat în gînduri, căci, de nu mai venia nimeni în crîșmă, aci în chilia aceasta cu perdelele albe, își uita de multe ori să-și bea vinul și eșia la șapte, cu țigara stînsă între degete. Dar

de sosia vre-un oaspe și se așeza la masă lingă dînsul, era altceva. Îl privia dintîi așa pe sub ascuns, apoi, cași cînd l-ar cunoaște deodată, fața i se luminează. Începe să zîmbiască.

„Ai venit și dta la un păhar de vin?“

Apoi continuă repede, fără să mai aștepte răspunsul acestuia.

„E bun vin aici, știți, uleiū. Dar ce uleiū! Și-apoi vreme mai potrivită ca asta, dela cincî la șapte, nu găsești. Nici cald, nici răcoare, cum e mai bine! Asta-i! Dta încă bei un păhărel. Așa zic și eū, pradă nu, dar un păhărel!“ — Și se ridică deodată dela masă, merge la crîșmar și cere în taină un păhărel. Vine, îl pune pe masă, îl umple din jumătatea ce gîlgăe pe gît și urmează înainte.

„Bine ai venit, frate, bine ai venit! Să-l bem în sănătatea noastră!“

După ce au dat păhărelele peste cap, îi întinde mîna și de aci încolo îi zice „tu“.

Nu poate să aibă mult peste treizeci de ani. E binișor îmbrăcat, cu părul negru peptenat cu cărare la dreapta, cu o frunte înaltă, senină, neșpus de senină, cu ochii mari, negri ca tăciunele, cu obraji albi-palizi. — La al doilea păhar, fără să-l întreb, începe să-și spue ce rost are petrecerea lui aici în orașelul ăsta.

„M'am înfundat și eū într'o cancelarie. Ce să faci? M'am înfundat. Staū așa plecat pe masă și scriū-și decopiez. Șeful meu vine și se uită și iar ieșe. Om cu praxă eū, și Dlu' se încrede în mine. Ce crezi tu, decînd lucru eū în cancelarie? Trei-patru ani? Te 'nșeli. Zece ani, domnule, cu întrerupere. Intîi trei, apoi șapte. Se împlinesc 10 la Sintă-Măria mare. Dar aici scriū numai de patru. Îmi merge bine, că Dlu' e om de treabă: plătește regulat 40 coroane lunar.“

Umple iar păhărelele și-și aprinde țigara stînsă. Sloboade ațe subțiri de fum, dese, pintre buzele strînse. În chilie e liniște. Pintre perdelele albe pătrunde o pulbere de lumină. El își mîngăie lin părul pe la ureche, se așază mai bine în scaun. Deodată rupe tăcerea.

„Ce zici tu, cum ți se 'mpare orașul ăsta? Te-ai putea hotări să rămîi definitiv aici? Să ai așa o casă undeva, și nevasta și copiii tăi, iar tu să ai o slujbă, bunăoară scriitor să fii, ori altceva? Drept că e cam prăvos, dar în schimb e foarte ieftin. De-o pildă, unde mai poți găsi litrul de vin cu șasăsprăzece? Nu mai găsești.“

Ochii mari, frumoși, îi rămîn la jumătatea de pe masă. O ia în mînă. E goală. Se scoală, trece pe ușe și vine cu ea plină. „Bun vin!“ și umple iar păhărele. „Cînd eram student ne adunam — rar de tot — pretinii la cite un păhar de vin. Da scump vin. Foc de scump acolo. Dar' apoi ne și răzbumam, că trăgeam

cite un chef ca acela, cu cîntări și cu jocuri, de plîngea crișmarul de bucurie și ne mai da dela el cîte două-trei glăji. Vezi, pretinui ăia ai mei azi cine știe pe unde-s. Poate vor trăi foarte fericiți." Glasul i se înduioșează, clipește des din gene, apoi își aprinde țigara stînsă.

"Să fi avut eu gimnazul! Dar numai șase am terminat. Atunci muri tata și n'am mai putut urma studiile. Că de-ar fi trăit, ar fi fost alta. Și de aveam eu gimnazul, era alta. Dar vezi, că nu l-am avut! Acum eu după asta am scris la notarul dela noi trei ani, dar aici n'a fost nimic. Mi-am văzut și de economie și au trecut. Apoi m'au dus la miliție trei ani, închipue-ți, trei ani ca pe feciorii de rînd. Ce să fac dacă nu aveam gimnazul, că de-l aveam ar fi fost alta. Așa am stat trei ani. Aici încă n'a fost nimic! Am stat, am răbdat și am trecut. Cînd m'am întors, pămîntul l-am lăsat

am nimerit într'un sat chiar bine. Așa noroc rar mi s'a mai dat. Regiuni frumoase, păduri, știi păduri de să te pierzi prin ele, și o matcă de apă, un șivoiū de munte rece ca și cristalul. Oamenii din sat cinstiți, înalți și frumoși, ca niște brazi. Și era un cer senin și înalt, cum nu se vede pe alocuri. Iar cînd veniau furtuni, gîndia că aici e la capătul lumii. Notaru mă primește bine, știi un român cinstit. Ne invoim noi cu prețul. „Bani atît.“ Bun zic eu. „Locuință și mîncare la mine.“ Și mai bun. Așa, mă gîndiam, mai înțeleg și eu să trăești în lumea asta. Și mă apuc eu de scris și mă pun eu pe lucru, știi să-mi arăt hărnicia toată. Și dlui, om de cinste, vine și mă bate pe umăr: „Brav tînăr.“ Și muncesc eu așa toamna întreagă, pînă aproape de Crăciun. Cînd eram liber, făceam niște plimbări ca acelea de-mi venia să cînt tot drumul. Citeodată mergeam la pescuit, știi păstravi de

Școala de fete.

Casele Asociațiunii.

Muzcul.

la niște rudeni, că și era puțin. Dar la notarul dela noi nu mai puteam rămînea, că avea altul. Vezi, soarta mea atîrnă dela aceea: are notarul scriitor ori ba. Ce să fac, dacă nu aveam gimnazul, de-l aveam ar fi fost alta."

Te uita nedumerit la el și nu știai ce să crezi. Era așa de blînd, așa de liniștit în vorbă, în gesturi, încît l-ai fi crezut cel mai cuminte om. Pe lingă asta era foarte frumos, o frumseță tristă, numai fruntea părea că nu-î a lui: din cale afară senină. Părea că se gîndește.

Apoi, ca trezit din somn, își aprinde țigara stînsă, aceeaș țigară pe care a răsucit-o cînd s'a așezat mai întîi la masă. Dar asta totdeauna se stînge, căci de cîteori o aprinde începe vorba iar.

"Acum eu m'am dus să-mi caut altă cancelarie. Ce să fac dacă nu aveam gimnazul? Și

munte. Dar așa cătră serbătorile Crăciunului m'a cuprins o neliniște mare. Avea să vie acasă dșoara Mărioara, fata notarului. Și eu n'am fost văzut-o încă. Mai erau vr'o două săptămîni și eu de multe ori mă opriam peste zi cu pana în mînă, cu ochii duși. Mă gîndiam: cum va fi domnișoara? Cîte-odată mi se părea că aud trăsura care o aduce, și săriam speriat la fereastă. Cînd apoi a chiar venit, am rămas cu ochii la trandafirii din obrajii ei, la trupu-î svelt, pînă ce notărășita, mamă-sa, băgînd poate ceva de samă, mi-a zis să am atita bunătate, să aduc puțin vin din pivniță, că dlui e zdrobot de drum. Nu știi cum am coborît treptele, că pe Mărioara o vedeam tot înaintea mea. Aduc eu vinul, ne punem la masă și se 'ncepe o conversație strajnică. Dar eu n'am înțeles nimic din tot ce s'a vorbit. De stam cu ochii deschiși,

nu mi-i puteam deslipi de Mărioara, de închideam pleoapele, tot pe ea o vedeam. Glasul ei îmi suna în urechi ca o muzică dulce. Abia când a fost în urmă, pe la toaste cum se zice, m'am trezit și eu mai bine.

După cină aveam să isprăvesc încă niște scrisori și trebuî să trec în cancelarie și să aud numai, din cînd în cînd, risul argințiu al Mărioarei. Ce era să fac dacă nu aveam gimnazul, că de-l aveam ar fi fost altceva. — Și crezi tu că am putut scrie în sara aceea? Am stricat vr'o zece coale și 'n urmă am plecat să mă culc. Dar n'am putut dormi, ci m'am svîrcolit. — o dulce, nespus de dulce tortură, noaptea întregă. Uneori îmi părea că se topește zidurile ce ne despart și o văd iar. — Închipeu-te, aveam 24 de ani și încă n'am fost nici odată în viața mea îndrăgostit. Am mai văzut eu fete frumoase, și nu așa o clipă, ci zile, luni întregi, dar încă asta nu mi s'a întâmplat să nu pot uita o fată, cînd abia am văzut-o o clipă. — A doua zi, și cit a mai stat acasă domnișoara, eu nu știu ziua pe ce lumî am trăit, iar noaptea prin ce lumî am umblat. Aveam norocul că la trebile cancelariei mă pricepeam ca o mașină și nu rămîneau înapoi cu lucrul. De două-trei ori de-ani făcui greșeli mai mari, dar notarul, om de cînst, și pe lingă asta și cu o bucurie mare în suflet, nu mi-a zis o vorbă legănată. A doua zi de Crăciun, sara, nici una nici două, că să le cînt ceva, să audă și Mărioara. Să cînt, și pe mine mă luau niște călduri dela inimă, de stau să-mi perd capul.

„Nu te mai îmbia, dle Valer, ci fă-ți și d-ta odată cîteva clipe fericite Mărioarei!”

Ah! Dumnezeu! meu, să-i fac cîteva clipe fericite, și eu așa fi vrut să trăiască într'un vecinic paradis. Nu știu de mi-s'a'au umezit ochii, dar de ațita îmi aduc bine aminte, că m'am șters virtos cu batista. În urmă nodul ce-l simțiam în pept mi-a trecut și le-am cîntat: „Călugărul din vechiul schit“, și după asta „Vezi rîndunele se duc“ apoi „Somnuroase păsărele“. Nu știu cum voi fi cîntat eu în sara aceea, dar Mărioara pe urmă nu-și mai putu stăpîni lacrimile. Nu de alta, dar era o fire tare sentimentală. A venit lingă mine.

„Să-mi dai voie, dle Valer, să-ți gratulez. Mi-ai plăcut mult cîntările“, și mi-a strîns mîna, așa ca de mulțumită.

Dar asta a trecut și acum nu a fost nimic. Mărioara s'a dus iar la școală, și eu am rămas în cancelarie. Ce să fac, dacă nu aveam gimnazul, că de-l aveam ar fi fost altceva!”

Valer oftează cu durere, se razimă de spăteaza scaunului, se apleacă apoi tare spre masă, și așa plecat bea păhărelul. Prin perdelele albe se cerne o ușoară și deasă pulbere de lumină,

în odae e liniște, numai în chilia vecină se aude, din cînd în cînd, zgomot mai mare. Dar și acesta se liniștește și așa se aude cum bate regulat pendula.

Freacă iar un chibrit de cutiuță, aprinde aceeași țigară și-o uită așa, ca să-și înceapă iar cu-vîntul.

„Eu am rămas în urmă cu o lumină mare în suflet. Acum să mă fi auzit ea cîntînd. Că se adunau sara oamenii la poartă cancelariei ca la minune. „Drăguț așteontu nostru“ ziceau ei, cinstiți români săracii.

La Paști, n'a mai venit acasă. Pe vacanța cea mare a mers la o mătuse a ei. Săracă inima mea! Și eu așteptam Paștile, așteptam vacanța de vară, de nu mai știam pe ce lume mă aflui.

Anul al doilea iar așa: Pe Crăciun acasă, la Paști acolo unde învață la școală, dar la vacanța cea mare a venit acasă, ca să nu se mai ducă mai mult nicăiri. Închipeu-te: să rămînă tot acasă! Mă gîndiam de multeori, că nu poate fi în lumea asta o slujbă așa fericită, decît să fii, așa scriitor, în cancelarie. Închipeu-te tu, aveam 24 de ani, și n'am fost îndrăgostit nici odată. Mi-se părea că am să mor de fericire. Și notarul, român cînstit, mi-a zis ca să rămînem și pe mai departe tot pe condițiile prime. Adecă să am locuința și pe mai departe la el.

25 Și mă sculam, frate, dimineața odată cu rîndunica și mă puneam la muncă. Aveam o putere de uriaș în mine acum. Cele mai frumoase flori le adunam într'un buchet și le puneam pe masă, înaintea mea. Și tîrziu, cînd lucram la masă, venea să-mi dea bună ziua. ... Așa era, cum mă gîndesc eu că ar fi un vis de primăvară. Și-apoi un vis, știu să spui cum e? Nu știu. — Venia să vadă ce lucru, se apleca de multeori peste brațul meu să se uite cit de regulat fac literile, și ea nu știa că mă face, de un ceas de vreme, după aceea, îmi tot tremură mîna.

„Se vede că-ți plac florile, zicea, și zimbria așa cum mă gîndesc eu c'ar zimbi fericirea și bunătatea întrupate într'o singură ființă.

— Mie-mi plac, dar de le-ai voi d-ta, le-ași da bucuos.“

Și ea-și întindea brațul alb, lua florile, și-mi mulțămia printr'un ușor inclinat din cap. Eu cred că ingerii numai așa pot să-și miște capetele.

Dar cit a ținut vara și toamna, cînd era vreme frumoasă, ceasurile dela cincî la șapte îmi aduceau raiul pe pămînt. Notarul, român cînstit, îmi zicea să mă las cancelaria și să mă distrez puțin pe domnișoara. A avut vreme și el și nevastă-sa să se încreadă de cîntea sufletului meu.

Eșiam prin grădina de cele mai multeori,

că avem o grădină cît un hotar și umbroasă de pomi. La început mă încurcam în cuvinte, simțiam că mi-se sue singele la cap, îmi inundă în obraji, dar apoi încetul pe încetul mă stăpînim. Și vorbiam ca doi prietini vechi, de afită lucruri, că 'nsfîrșit noi ne miram de unde le-am mai scos. Și totdeauna, fără să cînt ceva, nu mă lăsa. Ea-și aducea violina, știa cînta bine. Citeodată nu știu ce avea, și trebuia să-i ajut eu. Și cînd mă atingeam de obraji aceia albi, moi, îmi venia să-mi pierd conștiința și să mă las la pămînt.

Alteori mergeam la pescuit. Atunci venea și servitoarea să aducă coșarca și să ducă și peștii, de vom prinde. Și acolo, îndoită ușor deasupra apei clare, s'o fi văzut. Că mie-mi venea să mă arunc și să sărut chipul ei din fundul apei. Citeodată se năcăja, cînd nu venea nici cum peștele. Atunci zicea servitoarei: „Marie, vin'o desfă-mi ghetete“. Aceasta pune ghetete și cioparii de-o parte. Două piciorașe albe-albe, de tremura fața apei de cristal cînd o atingea. Apa nu era afundă, dar ea, nevinovată ca un înger, să fi dat de un pește unde era mai adînc, ar fi mers și acolo. Atît de mult îi plăcea să păstravii, iar eu? Mie-mi venea să mă arunc în apă să mă innec la picioarele ei, pe cari le sărutaî numai undele de cristal ale apei. Înțelegi tu, frate, cum am trăit eu vară și toamna aceea. Așa, că pela Noembre mi-am perdut mințile, am mers la notariul și notarășița, cînd erau numai singuri, și le-am cerut pe Mărioara în căsătorie. Ei n'au ris, notarul n'a zis nimic, dar notarășița a zimit, ori mi-s'a părut mie. Ba da, a zimit. Notarul, om cu minte, cînd am eșit eu ca trăznit de pasul ce l-am făcut, vine după mine: „Dle Valer, să nu te superi, dar ce-am putut noi zice? Ce răspuns să-ți dăm? Ne-ai spus numai de-odată așa, fără nici o pregătire. Să nu te superi, dle Valer!“

A doua zi aveam să duc niște scrisori la primărie. Cînd am eșit, m'a văzut notarășița. Dar că m'am întors îndată, fiindcă mi-am uitat tabachera, nu a văzut. O aud povestind în chilia vecină cu cancelaria, cu Mărioara. N'am ascultat în viața mea ce povestesc oamenii fără să știe ei, dar acum am ascultat.

„Auzi, Mărioară, scriitorul te-a cerut erî de nevastă.“

Ea nu-î răspunse, decît după o vreme.

„Dl Valer, mamă?“

— Da, da, scriitorul.“

Fata iar nu răspunse îndată.

„Cum veți gândi d-voastră. Dl Valer nu-i de loc urît.“

Aici a trebuit să mă las pe un scaun că mi-se tăiau picioarele.

Notarășița se răsti cătră fată.

„Ce gîndești, tu fată, ai învățat atîta, ai o cultură, pe cînd el nici gimnazul nu-l are.“

Răspunsul fetei, de astă dată, urmă repede.

„Nici gimnazul! — Glasul îi era plin de mirare.“

— Nu. Are șase clase și trei ani a servit la miliție, dacă n'a avut gimnazul.

— Adecă dl Valer n'are gimnazul. Eu credeam că...“ Și n'am mai auzit nimic. Dar nici scrisori la primărie n'am mai dus. A doua zi, am spus notarului, că mi s'a deschis un post cu mult mai bun la un avocat. Să facă bine să mă lase. Era numai luna jumătate, dar el, cinstit român, îmi plăti luna întregă, — și-am plecat, deși nu-mi era deschis nici un post. Cînd ne-am despărțit, Mărioarei îi străluciră două lacrimi ca două diamante albe în virful genelor, și cînd mi-a întins mîna, tremura, și pe a mea mi-a strîns-o de mi-au rămas degetele lipite. Și totuși eu trebuia să plec. Că nu aveam gimnazul, că de-l aveam ar fi fost altceva.

Acum mi-am cîștigat aici un post. M'am înfundat și eu într'o cancelarie. Am noroc că-s dedat cu munca asta: lucrez ca o mașină, altfel n'ași putea face nici o ispravă. Pravul ăsta mult nu-mi place, dar la sat nu mai pot sta, că orice sat îmi amintește prea multe. Aici nici nu es eu nicăiri. Numai dela 5—7, aci la crișma mîrgineanului ăsta. Alt timp mai bun pentru a te distra, eu nu-mi pot încăpui. Dar astea au trecut toate. A fost o dragoste veche. Nu știu cum numără oamenii veacurile, dar eu ași zice că dragostea asta a mea a fost înainte cu cîteva veacuri. Și după alte cîteva veacuri mă voi stinge și eu, așa, înfundat în vr'o cancelarie. Ce să fac, vezi că eu n'am gimnazul, că de-l aveam ar fi fost altceva.“

I. Agîrbiceanu.

EMINESCU ȘI TEATRUL.

Pe la anul 1870 se pornise, la inițiativa dlui Vulcan, în foile noastre o discuție vie asupra ideii de-a înființa un teatru românesc în Ardeal. Cu prilejul acestor discuții, apăru în „Familia“ un articol iscălit cu inițialele unui foarte tînăr scriitor necunoscut — pe atunci student la Viena. În articolul acesta se făcea o critică foarte dreaptă a averii noastre dramatice de pe atunci și pe urmă se spunea atît de limpede ce trebuie să se facă: să se creeze un repertoriu de piese bune și să se crească cîțiva actori, trimițîndu-se tineri talentați ca stipendiști la studii. Și se mai dedea acolo sfaturi și îndrumări folositoare pentru cei ce s'ar fi simțit chemați să contribuă la crearea unui repertoriu teatral.

Dar de unde își lua tînărul student universitar îndrăzneala să dea îndrumări unei mișcări care pînă în ziua de astăzi nu și-a putut lămuri

pe deplin țintele și mijloacele? Pe deoparte, mișcările noastre culturale erau încă în starea aceea, când studenții iaș adeseori rolul de reformatori. Pe de altă parte însă, tânărul scriitor cunoștea ca foarte puțin alții starea teatrului românesc până în cele mai tănuite amănunte și avea pe de-a-supra și o putere genială de intuiție. Cine nu știe cum s'a răzmit băiatul vizitor de ai săi și de școală, care nu putea să-i dea ceea ce căuta mintea lui însetată de adevăr și de ideale, cum a plecat în lume și a colindat tot pământul locuit de români, pe care nimeni nu era să-l cunoască mai bine și să-l iubiască mai mult decât dînsul.

În pribegirea lui cu trupele teatrale, aci îl zărim trecînd prin Ardeal, sau răsărînd la hotarul limbei noastre, la Arad, aci îl vedem la celalalt hotar, la Giurgiu în curtea unui oțel „culcat în fin și citînd în gura mare pe Schiller,” aci apare iar la București „figura lui clasică încadrată de niște plete mari negre,” cu „aerul unui sfînt tînăr, coborît dintr'o veche icoană,¹⁾ și în București îl putem urmări acum pînă în odăița lui de 4 pași lățime și cinci pași lungime, cu canapeaua mică și roasă, pe care dormia cu picioarele la foc, cu cărțile cele multe întinse pe jos, dela fereastră pînă lingă masa cea plină de tot felul de hîrtii scrise și nescrise, de caiete și cărți, dintre cari răsăria o mașină mică de tinichea de făcut cafea turcească; odăița lui, în care nu se ștergea și nu se mătura și unde pe sus și prin unghere se țesuse painjenis.

Îl vedem foarte mulțumit de rolul lui de sufler, ori uitîndu-se cu groază la caietele în cari trebuia să transcrie rolurile actorilor și cari îl așteptau pururea deschise pe masă, alătura de o carte nemțescă asupra artei dramatice, pe care i-o încredințase directorul și ocrotitorul său Pasașca ca să i-o traducă. Această carte este probabil „Arta reprezentării dramatice” tradusă după H. T. Röthscher, „care se găsește întregă printre manuscrisele lui Em.”²⁾

Odată, dar numai o singură dată îl vedem apărînd pe scenă, „în micul rol al ciobanului din „Răzvan-Vodă” al dlui Hasdeu, (actul II, scena II) — un cioban de o frumuseță rară. Prietenilor le spunea adeseori „că a fi artist dramatic e lucru greu. Cînd îl vezi jucînd pe scenă, îți pare că-l jucărie. Această aparență înșală pe mulți.”

Aflăm mai departe că, „pe atunci Eminescu citia mai mult dramă și că unele le citise de atîteaori, încît le știa de rost. Nu se putea mira destul cum se face că unii actori, și cu deosebire actrițe, dintr'o dramă întregă să nu citească și să nu știe nimic decît numai chiar rolul lor?”³⁾

În sfîrșit, familia poetului pribeg izbuit să-l zmulgă din viața aceasta fără rost statornic și care fusese pentru el totuși o școală largă, unde învățase mai mult decît ar fi putut învăța în școala cea strîmtă a dascălilor. Mijlocul care făcuse această minune ce n'o putuseră face atîtea rugămînți și stăruințe, fusese promisiunea tatălui său de a-l trimite la studii în străinătate. În toamna anului 1869 pleacă deci la Viena și se înscrie la facultatea de

filozofie. Atras de cele mai profunde probleme ale cugetării, păstră totuși vechiul interes pentru teatru și arta dramatică.

Shakespeare și Goethe, apoi clasicii greci făceau parte din lectura lui de predilecție și vom vedea cit de mult s'a pătruns de spiritul clasic al acestor genii ce-i vor rămînea pentru totdeauna pildele neștrămutate, după care trebuie să se îndrepte orice mișcare dramatică serioasă. Era un vizitator obișnuit al teatrului de curte, unde îl atrăgea „aerul cel curat, poetic, plin de minte și de inimă, care-l respiră într'o instituțiune clasică și care îi insuflă desgustul cel mai mare pentru tot libertinajul de spirit și de inimă, care înfloresc într'o urciune crasă și nepovedită pe toate celelalte teatre” (Scrieri p. și I, p. 59—60); — și vom vedea cum amintirea acestei instituții clasice îi va inspira, mai tîrziu, luminoasa idee a folosului unui teatru de curte pentru Români.

Interesul lui Em. pentru teatru îl vădesc și propriile lui încercări dramatice, care datează tot de prin anii aceștia: un poem în care preamărește pe Mureșan și revoluția dela 1848⁴⁾, o dramă în versuri cu titlul „Dragoș-Vodă”, aproape isprăvită, scenariul unei alte drame „Văduva din Efes”, un act al unei comedii⁵⁾, apoi planul unei drame epice în genul lui Faust, de care face amintire într'o scrisoare către dl I. Negruzzi⁶⁾.

Din timpul studiilor sale la Berlin, biografia lui Eminescu nu ne relatează amănunte cu privire la interesul lui pentru teatru, dar putem presupune cu siguranță că și aici, cași în capitala Austriei, va fi urmărit cu același spirit de pătrundere mișcarea teatrală, care a rămas una din preocupările de frunte ale poetului.

În anul 1873 Em. vine la Iași și e numit mai întîi bibliotecar și pe urmă revizor școlar, iar în anul 1876, fiind destituit, prietenii lui izbutesc în fine să-i asigure o existență „mai mult decît modestă” ca redactor al părții neoficiale la foaia curții de apel „Curierul de Iași”. Aici publică, în anul 1876 și 77 sub titlul „Revistă teatrală” o serie de dări de samă despre reprezentațiile teatrului național din Iași. Aceste articole se găsesc acum strînse în volumul I din „Scrieri politice și literare” ale lui Em., publicat de dl I. Scurtu, neobositul scrutaător al vieții și operilor poetului, care și-a cîștigat prin această lucrare conștiințioasă un nou și mare merit, desvîlîndu-ne o parte constitutivă din personalitatea lui Em., parte pînă acum prea puțin cunoscută și fără de care marele geniu al neamului nostru nu poate fi înțeles, — pe Em. — cugetător.

Amintitele dări de samă la care se adaugă și articolul citat din „Familia”, cuprînd o dramaturgie românească, bogată în observații de-o adîncă cunoaștere și genială intuiție a lucrurilor și în idei fecunde, căci Em. nu e numai cel mai mare poet, ci totodată și un mare îndrumător al neamului nostru pe toate căile vieții culturale, un îndrumător

¹⁾ Il. Chendi, Preludii, p. 19; Geniu pustiu, p. XXVI, nota. — ²⁾ Vezi un fragment în „Poezii postume”.

³⁾ I. Scurtu, M. Eminescu's Leben und Prosaschriften, Leipzig 1903, p. 91.

⁴⁾ Geniu pustiu, p. XVII, nota.

¹⁾ M. Eminescu, Diverse (Șaraga), p. III și IV.

²⁾ Il. Chendi, Preludii, p. 41.

³⁾ Cf. St. Căcoveanu, Eminescu la București în a. 1868-69, Luceafărul, IV, p. 59 ss.

al cărui glas, spre paguba și întârzierea propășirii noastre, a răsunat mai adeseori în pustiu. Și totuși, glasul lui răsună și astăzi tot așa de puternic pentru cine știe să-l asculte, ideile lui n'au perdut din actualitate, pentru că țintele către care îndrumă el, sînt ideale și vecinice. Alte neamuri adună cu sîntenie orice șir al marilor lor poeți și cugetători și, în toate chestiunile grele, caută sfat la dinșii, ca la aceia cari au pătruns mai bine problemele poporului lor și ale vieții în genere. Cu chipul acesta se statornicește o puternică unitate, tradiție și consecvență în gîndirea și în acțiunile unui popor, care este temelul oricărei desvoltări sănătoase. Cu chipul acesta se pune capăt orbecăielii fără țintă și orientării după pilde străine de-a doua și-a treia mină, care nu e mai bună.

Orice German de astăzi vede în Goethe, în Schiller, în Kant geniile conducătoare ale neamului său, pilde vecinice de gîndire, către care se îndreaptă, cum se îndreptau popoarele din vechime către prociții lor. La noi cine mai întreabă cum a gîndit și ce a spus cei mai buni ai neamului nostru asupra chestiunilor mari ale vieții noastre culturale?

Scopul acestei conferențe nu este altul decît de-a atrage luarea amînte asupra comorii de idei luminoase ce este cuprînsă în acele puține articole ale omului care a pătruns, dela cea mai mare înălțime a gîndirii, mai adînc problemele neamului nostru.

Nu voi încerca, căci ar fi prea greu pentru puterile mele și nici nu s'ar putea face într'un timp atît de scurt, să alcătuesc din nou în întregime minunatul sistem de gîndire, dela care ni-au rămas numai aceste fragmente, ci voi alege calea mai ușoară, voi întreba ce a spus Em. despre chestiunile fundamentale ale teatrului, cum a înțeles menirea teatrului, ce a spus despre dramă în genere, ce-a spus despre geniile mari ale artei dramatice și ce despre repertoriul nostru teatral, ce a spus, în sfîrșit, despre actori și despre public; iar răspunsul la aceste întrebări îl voi căuta în articolele amintite.

Ca să preîntîmpin din capul locului observația ce mi s'ar putea face, de ce nu vorbesc deosebit despre articolul din „Familia”, care e scris pentru noi, pentru Ardeleni, și despre articolele din „Curier” cari privesc reprezentațiile teatrului din Iași, voi spune aici cuvintele pentru care n'am făcut-o :

Mai întîi, ideile de care se conducea Em. a rămas aceleași la 1877 ca la 1870, cu singura deosebire că acolo le găsim pe deplin lămurite și mai pe larg desvoltate.

Pe urmă Em. — ca toți cugetătorii și îndrumătorii neamului nostru — n'a vorbit nici odată de mișcările noastre culturale ca de manifestări izolate, ci a privit întotdeauna orice mișcare în toate legăturile ei cu viața largă românească, care este una singură.

Deja în articolul din „Familia”, Em. ține să facă dela început deosebirea între „teatrul-meserie”, „care propagă fără conștiință libertinagiul în idei, în simțiri și în fapte”, și „teatrul-artă”, care singur merită numele de teatru național, merită să fie ridicat din jertfa unei națiuni întregi. În nădejdea înființării unui astfel de teatru salută cu atîta căl-

dură ideea ivită atunci la noi, ca să dea viață societății noastre de astăzi. Și el crede ideea aceasta cu atît mai lesne de realizat, cu cît „simțul poporului nostru e încă vergin și necorupt de veninul farselor și al operelor franceze și nemțești.” „Să ne folosim”, exclamă poetul într'un avînt de idealism tineresc, „de împrejurarea asta așa de favorabilă într'un timp, în care atmosfera Europei întregi e infectată de corupțiune și de frivolitate, ca tocmai într'un asemenea timp noi să dedăm publicul nostru, folosindu-ne de neexperiența lui, cu creațiunile genilor poetice, cu simțeminte mari, nobile, frumoase, cu idei sănătoase și morale.”

Tot ce se reprezintă pe scena teatrului trebuie să aibă deci valoare etică.

Aceasta este una dintre ideile fundamentale, pe care o înțelegem să unde nu este exprimată de-a dreptul, o întrezărim la fondul tuturor expunerilor critice din aceste articole. Nicăiri însă n'o găsim așa hotărît formulată ca în articolul din „Familia”: El pune chiar valoarea etică înaintea celei estetice, cerînd „ca piesele, de nu vor avea valoare estetică mare, cea etică însă să fie absolută”; și aceasta pentru-că scopul lor nu este „numai să placă, ci să și folosiască, ba înainte de toate să folosiască”.

El știe că „masa poporului aleargă cu banul din urmă chiar, pentru a vedea reprezentîndu-se înaintea sa necuvîntii, pe care”, zice, „eu, să am o putere, le-aș pune sub privigherea tribunalului corecțional”.

Ar fi însă foarte greșit a lua aceasta drept o exagerare, căci iată ce spune la alt loc: „Ne place nouă și gluma mai bruscă, numai ca să fie morală, să nu fie croită pe spețele a ce e bun. Ne place nouă și caracterul vulgar, numai corupt să nu fie; onest, drept și bun ca litera evangheliei, iată cum voim noi să fie caracterul vulgar din drame naționale”.

Așadar teatrul trebuie să aibă mai presus de toate o înfrîurire bună, din punct de vedere etic. Acesta e postulatul suprem, care trebuie și poate să fie împlinit în orice condiție și Em. se gîndia, cînd a scris articolul, la împrejurările noastre încă primitive, în care celalalt postulatul, al valorii estetice, e mai greu de împlinit, dar nici nu poate avea însemnătatea absolută a celui dintîi.

E o idee foarte luminoasă aceasta, pe care n'ar trebui s'o pierdem din vedere la nici o reprezentație teatrală. Dar Em. nu înțelege ca piesele să fie, din punct de vedere moral, corecte sau inofensive, ci el vrea ca printr'insele să se înfrîurască de-a dreptul și pozitiv asupra sentimentelor etice ale poporului nostru, pentru care teatrul ar putea să aibă încă acest rol educativ.

Pe cît se vadește, în accentuarea postulatului valorii etice, personalitatea profund etică și spiritul pătrunzător al împrejurărilor reale și îndrumător pe căile cele bune al lui Em., pe atîta se arată în considerațiile și reflexiunile estetice o năzuire și îndrumare către cel mai înalt ideal al artei clasice.

În dările de samă din „Curierul de Iași”, Em. găsește în mai multe rînduri prilej de reflexii teoretice asupra dramei, care alcătuesc un sistem u-

multor alt prin profunditatea de gândire și puterea de abstracție cit și prin stilul filozofic lapidar.

Într'un articol, după-ce face o critică satirică minunată a unei drame românești, dezvoltă astfel noțiunea dramei: „Dar dacă vorbim de noțiunea dramei, cum trebuie s'o aibă oricine, care cutează a prezenta publicului născocirile sale, atunci răspundem: că drama are de obiect și țintă reprezentarea caracterelor omenești curățite de neconsecvența vieții și eugetării zilnice, a caracterelor omenești consecvente, în toate momentele aceleași, pentru a căror manifestațiune se aleg situațiuni interesante. În acestea, caracterele antitetice se lovesc unul de altul în dezvoltarea lor, dintr'asta se naște înodământul, iar din învingerea unui princip și căderea celuilalt, desnodământul dramei.”

Caracterele trebuie să fie „reale,” „oameni boiți cu alb și cu negru”, — sau „îngerși” și „draci”, cum se exprimă Lessing, adică oameni de tot buni sau absolut răi, — „nu însemnează caractere”. „Ce sînt aceste caractere boițe cu albeață morală unse cu badanaua nobleței?” exclamă Em. în critica unei piese.

Situațiunile trebuie să fie „născute din caractere.” „Nici o situație, care nu rezultă din conflictul caracterelor, nu este admisibilă”, serie într'un loc, între semnele citării, și adaugă „regula veche.”

Iar stabilind antiteza între roman și dramă, zice: „În opul dramatic nu există întimplare. Drama arată ce se lucrează de cutare ori cutare caracter conform predispoziției sale naturale. De aceea ea implică în sine vina tragică. Nu o vină pedepsită de articolele codului penal, căci codul lovește numai în infracțiunile pactului, primit pe făcuțe de societatea omenească, infracțiuni ale garanției reciproce dintre om și om, cea dintii însă nu are de obiect acest conflict între om și societate, ci acela care se naște din ciocnirea caracterelor deosebite.”

Această ciocnire a caracterelor produce „lupta sufletească, care se reprezintă prin simțeminte exprimate în mod plastic și intuitiv”, „iar materialul în care se manifestă această luptă este limba”. „Deci trei elemente pot fi într'o dramă care să constituie valoarea ei. Unul caracterele, aceste fac ca ea să fie frumoasă, al doilea situațiunile, (decî planul) acesta interesează, al treilea limba, care poate avea un farmec liric.”

Stabilind aceste trei elemente ale dramei, dintre care cel din urmă, împrumutînd o expresie întrebunțată de Em. în altă legătură, e mai mult materialul în care se intrupează celelalte două, el face, la alt loc, următoarea împărțire a dramelor:

„Toate soiurile de scriere dramatică se împart numai în două genuri, din care unul e mai nalt, celalalt mai de rînd: drama de caractere și drama de intrigă. Genul întiilea arată caracterele în toată curățenia și consecvența lor, al doilea le admite ca fiind cunoscut, iar conflictele se nasc din planuri premeditate, ca să nu zic intelectuale, a două părți opuse. În cel dintii gen, conflictul trebuie să se nască cu necesitate, ca între două puteri elementare aduse în contact, precum urmează cu necesitate exploziunea, dacă arunci o scintie într'o magazie de praf. Aduse odată în contact, caracte-

rele se dezvoltă repede și energic, privitorul rămîne uimit, nu de ceea ce se întimplă, căci aceasta o poate gici mai toldeana, ci de expresia curată, străvezie a caracterelor omenești, care în viața comună se ascunde sub masca convențiilor sociale. Astfel în tragediile lui Sofocle știm de mai înainte, ce are să se întimple, dar caracterele sînt cristalizate și ne uimesc prin teribila lor consecvență, pînă sînt înfrînte prin ele înșile, urieși ce cad sfărîmați sub propria lor greutate.

Drama de intrigă consistă nu atîta în conflictul a două caractere, ci în acela a două planuri opuse. Aicea publicul privește cu mult mai mare interes desfășurarea, căci el poate ghici ce se petrece în inima unui om, nu însă ce se petrece în capul lui. În acest al doilea gen, Spaniolii și Francezii au ajuns foarte departe; cel dintii e reprezentat din veac de cîteva genii izolate, în vechime de tragicii greci, în vremea nouă de Molière și Shakespeare, și în cazuri izolate în cîteva alte scrieri, concepute în acele momente fericite, în care, după spusa unui scriitor, fiecare om e un geniu. Tot ce se abate dela aceste norme generale, e greșit.”

Modelele cele mai înalte, vecinice, ale literaturii dramatice sînt deci: tragicii greci, Shakespeare și Molière.

Îndeosebi „geniata acvilă a Nordului”, cum îi zice în „Familia”, Shakespeare, pe care îl numește odată „cel mai mare poet”, l-a preocupat pe Em. întotdeauna foarte mult.

Dintre dramele lui l-au atras mai ales cele două uriașe creațiuni în care genul se luptă cu nebunia: „Regele Lear” și „Hamlet”.

De la ce eugetare minunată, ca formă și caracteristică ca cuprîns pentru felul lui Em. de-a înțelege pe Sh., îi inspiră citirea „Regelui Lear”: „Flori miroitoare, însă selbatice ca florile din cununa nebunului Rege Lear. Oare amestecul ce pare fără înțeles al florilor selbatice ce se strecoară prin pletele bătrînului rege nu sînt metafore vii ale creierilor săi, în cari imaginile, florile gândirii s'amestecau selbatice și fără înțeles. Și cită profînditate în acele gândiri, și cit miros în acele flori. Astfel sînt și florile selbatice — cîntecetele populare. Pe cîmpurile lor a cules Shakespeare și orice poet național, — pe alte cîmpii însă au cules poeții aceia cari vorbesc de răi și iad, de îngerși și demoni, de stelele cerului și de mărgăritarele din fundul mării. Sh. a vorbit de om — de om cum e. Bețivul său e bețiv, eroul său erou, nebunul său nebun, scepticul său sceptic și fiecare om e murit din gros cu coloarea caracterului său, căci Poporul concepte cum vede, și Shakespeare a fost al poporului său prin excelență.”

În legătura aceasta amintesc, drept o pildă din care se poate vedea cum Em. abstrage teoria din modelele sale, minunatele expuneri asupra reprezentării slăbiciunilor trupesti în dramă. Mai întii constată că „reprezentarea crudă și realistă a slăbiciunilor trupesti nu este menirea artei dramatice”. Apoi urmează: „E drept că dintre toate infirmitățile numai două nu jignesc spiritul dramatic, dar numai prin liniștea care o inspiră: orbția și nebunia. Amîndouă acestea le vedem reprezentate în tragediile celor vechi și în operele celui mai mare

poet: în regele Lear, în Hamlet, a lui Shakespeare⁴⁹. Documentarea teoretică a acestor afirmații e vrednică de orice mare critic și estetik prin logica și profunditatea ei filozofică.

(Sfârșitul va urma.)

Dr. I. Borcea.

CRONICĂ.

Redacțional. *Prietinilor revistei noastre, cari din prilejul înființării tipografiei proprii ni-au trimis cuvinte de încurajare, — le mulțumim sincer. — În numărul 18, dela 15 Sept., vom publica rezultatul voturilor intrate la „Premiul Luceafărului“. Tot în acest număr vom publica ilustrații numeroase dela serbările din Sibiiu, continuând amănunțit darea noastră de samă.*

Catedra din Sibiiu se va sfinți încă în toamna aceasta. Pictorul Smighelschi a terminat pictura cupolei, săvârșind un adevărat cap de operă. Pictura dsale va face școală în pictura noastră bisericească, prin aplicarea așa de frumoasă a motivelor de țesături și cusături țărănești. Cu ocazia sfințirii, un număr întreg din aceasta revistă va fi dedicat catedralei.

Asociațiunea pentru cultura poporului român din Maramurăș în cele două ședințe, ținute în cursul verii, s'a ocupat despre situația internatului de băeți susținut de dânsa în Sighetul-Marmației, iar dl Vicar Tit Bud a prezentat istoricul acestei Asociațiuni care are un deosebit interes, înlesnindu-ne cunoașterea mișcării culturale și în acele părți descoperite din corpul românismului.

Societate de diletanți în Sibiiu. Fostul bursier al societății pentru fond de teatru român, dl Zaharie Bârsan, astăzi angajat la Teatrul național din București, pe lângă toată purtarea mașteră a comitetului față de dînsul, nu părăsește ideea sfântă pentru care abia a avut vreme să se însuflețiască. În Sibiiu a organizat o societate de diletanți, cari sub conducerea dsale vor da mai multe reprezentațiuni pe an. Se vor îngriji singuri de repertoriul pieselor originale, traduse ori localizate. Reușind d-lui Z. Bârsan să organizeze în fiecare centru românesc astfel de societăți, instruindu-le și călăuzindu-le cu pricepere, va da cel mai nimerit răspuns societății, care i-a tras la îndoială hărnicia.

Noul an de muncă ce duce la lumină, la o îmbogățire a minții și a inimii, s'a început. Tinerii au părăsit aerul curat, înviator dela țară, liniștea și îndeplinirea de acasă, se poate le-au rămas în urmă inimii îndoșate, — cari vor suspina și vor trăi din amintiri

pină la vacanța viitoare. — Universitarii noștri au sosit iar în capitala zgomotoasă, plină de fum și de ispite, au venit cu sufletele împospătate și dormice de muncă. — Societatea „Petru Maior“ are locuință nouă, luminoasă, mai bună decât cea de pină acum. Cit va fi de bine și de dorit, ca și mersul acestei societăți pe viitor să fie nou. N'au nici un rost între tinerii noștri certele pentru alegerea președintelui și alte certe mai mici ori mai mari. Tinerimea noastră de aici trebuie să fie călăuzită de un singur ideal: bunăînțelegerea și sprijinul împrumutat, ca astfel în acest centru de cultură, care nu e românesc, să se poată forma caractere, cari în viața românească să ne fie folositoare. Neînțelegerile nu-s pentru tineri, — nici pentru alții nu-s. Dar să ne fie de ajuns durerea că „oarbă neunire“ stăpânește aproape pretutindenea unde sint câteva familii românești culte, și ceice vor forma generația viitoare să-și tragă bine sama, ce muncă grea ne așteaptă pe toți și că „unde-i unul nu-i putere“. — Societatea „Petru Maior“ are un nume vechiu și respectat, și cei ce vor fi membrii acestei societăți — și toți vor trebui să fie — își vor aduce aminte, pe lângă altele, de marile luminători, al cărui nume îl rostesc cu pietate și-și vor da sama că vechiul dascăl al limbii și al istoriei românești nu va privi cu ochii buni și luminoși la dînsii, dacă nu vor voi să citiască, să scrie, să se intereseze de ceea ce e românesc. Își vor aduce aminte, că în mișcarea culturală de azi, au și ei datorinți sfinți: să cunoască, să îndemne, să răspîndiască ceea ce e bun în literatura noastră, să facă fiecare ceea ce poate. Și punînd umăr la umăr, lăsînd zavistiile în locul cel vechi al Societății, să porniască o nouă și binefăcătoare activitate.

NOTIȚE BIBLIOGRAFICE.

Timoteiu Popovici. dicționar de muzică, cu mai multe ilustrațiuni. Sibiiu, 1905. Editura autorului. Prețul: 2 cor. 50 fileri.

Euripide, Hecuba și Ifigenia în Aulis, traduse în românește, precese de cite un studiu introductiv și însoțite de note de N. Bănescu. Inst. de arte grafice Ralian și Ignat. Samitca, Craiova, 1905. Prețul 1 leu 50 b.

Petru Vancu, Monografia comunei Măderat (Magyarád), Arad 1905. Prețul: 2 cor.

Istoricul reuniunii române de cîntări și muzica din Recița-montană; 1872—1905, în amintirea serbărilor sfințirii steagului, ținute la 16 Iulie 1905, scris din însărcinarea comitetului de Iosif Velcean, secretarul reuniunii.

Din Biblioteca pentru toți am primit: Ion Ghica, „Scrisori către V. Alexandri“, vol. IV. cu o introducere de dl Ilarie Chendi, și cu fotografia prietinelor din 1855, publicată și în „Luceafărul“.

PÔSTA REDACȚIEI

Rugăm redacțiile române cari, în ciuda opreliștei, reproduc articole din revista noastră, să indice cel puțin izvorul, — dacă nu-și ia osteneala să publice sumarul numărului.

Ianeu. Iți răspunzi singur:
De ești chemat ca prin cîntare — — — — —
Să te avinți în sferi înalte — — — — —
Și de vrei ca de-al tău cîntec Nu mai crede 'n vorbe goale
A noastre inimă să tresalte Nu în „versuri” de noroc.
Dintre epigrame o înhățăm pe cea mai strașnică:

UNUL DOCTOR.

Zici că ești om învățat Dar nu cred că ești mai mult
Și te dai de mare doctor, Decit cîinele meu Hector...
care desigur e un cîine foarte cuminte, — dar nu judecat după epigramă.

Aviz.

Abonații noștri sînt rugați să binevoiască a grăbi cu achitarea abonamentului pe jumătatea a doua a anului.

Abonamente se primesc cu prețurile de 6 cor. pe 6 luni, ediția simplă.

10 cor. pe 6 luni, ediția de lux.

România :

8 cor. pe 6 luni, ediția simplă.

12 cor. 50 pe 6 luni, ediția de lux.

APARE:

La 1 și 15 a fiecărei luni, stil v.
Prețul acestui număr 50 bani. —
Pentru România 65 bani.

ABONAMENTUL:

Ediția de lux: — — 20 cor. la an
Pentru străinătate: 25 „ „ „ „
Ediția simplă: — 12 „ „ „ „
Pe jumătate de an 6 „ „ „ „
Pentru străinătate: 16 „ la an

Redacția și Administrația:

IV., Strada Zöldfa, Nr. 7.

Red. resp. : MIHAI STAN.

Pentru studenți.

În apropierea Universității, e de închiriat o odaie mobilată frumos, la o familie românească. A se adresa la administrație.

A APĂRUT

și se află de vânzare la
librării și la administrația
noastră

Ion Agirbicean: (Ung.) (Rom.)
Dela Tară. c. 1.50 2 lei.

Ion Ciocirlan:
Traiul nostru „ 1.50 2 „

Al. Ciura:
Icoane „ 1.50 2 „

fl. Dobrescu:
Fragmente privitoare la
istoria bisericii române
Ung. c. 1.20 Rom. 1 leu 50 b

—||—

Cheltuielile de postă
pentru un exemplar 10 fil.
România 20 bani.
Admin. LUCEAFĂRUL.
IV. Zöldfa-u. 7.

ARDELEANA

Institut de credit și economii, Societate pe acții. Sediul Orăștie, casele proprii. Fondată la 1885. — Capital social: 500,000 cor. — Fonduri: 400 de mii coroane. — Starea depunerilor: peste 2.400,000 cor. — Primește :

Depuneri spre fructificare, dela particulari cu 4°/_o

— Darea de venit după interese o solvește institutul separat. —

Depuneri și ridicări făcute prin poștă se efectuează cu întoarcerea poștei.